

SANTXIKORROTA, ABERATSEI EZPATA ETA BEHARTSUEI ERROTA

Beñat Hach Embarek Irizar

XV. mendean jaio zen Cascanten Santxo, gurasoek zaintzen zuten errotan. Horregatik esaten zioten lagunek Errotako Santxiko –hortik, Santxiko Errota eta Santxikorrota–. Errotan bizi zelarik arazo bat izan zuen eta legearen itzaletik ihesi bizi behar izan zuen, Bardean. Kondairak dio Robin Hood-en antzera aritu zela, zeukanari kendu eta ez zeukanari ematen.

Gurea herri txikia da, puntarik puntara autoz hiru ordu eta erdian gurutzatzeko modukoa, eta, zorioenez, zinez askotari-koa eta aberatsa da hamaika zentzutan. Pentsa, basamortua ere badugu.

Bardeak txunditu egiten du bisitari zein inguruko. Castildetierrako argazki ikonikoaz eta Bardea Zuriar gaindi, bere 42.000 hektareek askoz ere gehiago dute eskaintzeko, bai Planoan eta bai Bardea Beltzean zehar. Kirola, turismoa, historia... Landaredi eta fauna oparoa dauzka, nahiz eta azken hamarkadetan uniforme berdez eta tresneria militarrez leporaino sartu diren espezie inbasoreek ez dioten batere mesederik egiten.

Lur buztintsu, bakarti eta isolatu honek ez die soilik mendialdeko artzainei eta basakatuiei eman babes. Mendetan barna gaizkile, errepresaliatu eta legegabeek Bardean topatu zuten euren lurralde librea, ofizialki erregearena izan arren zaila baitzitzaion halako lur terreno zabala kontrolpean izatea.

“Gaizkile” horien artean ezagunena, zalantza izpirik gabe, Santxikorrota da. Lucio Urtubia anarkista cascantearra bankuak desjabetzen hasi baino bost mende lehenago bere herrikide bat ere antzeko zereginetan aritu zen. Sareko gune ezberdinetatik jaso dugu infor-

mazioa eta, nagusiki, Kepa Arburuaren “Santxikorrota, Bandolero de las Bardenas” liburutik. «Patakon, daukonari kendu eta ez deukonari emon», esaten da bidelapur bizkaitarraz, eta halatsu ziharduen Santxikorrotak ere.

Bostehun urteren ondotik, zaila (edo ezinezkoa) da garai hartako bidelapur baten historia zehatz-mehatz jasotzea, eta, Patakon zein Robin Hood-ekin gertatzen den bezala, historia eta istorioa maiz nahasten dira. Kuriositate gisa aipatzekoa da “Robin Hood, Prince of the Thieves” filmaren zati ugari (Audrey Hepburn eta Sean Connery protagonistak ziren hura) Artaxoan filmatu zirela, eta «aberratsei kendu eta pobreei ematen» zien pertsonaia unibertsal horri buruzko pelikula Nafarroan filmatzen zen bitartean, kilometro eskasetara gauza berbera egiten zuen heroi propio baten kondaira gutxi batzuek besterik ez zutela ezagutzen. Herri batek

Lerro hauen gainean, Bardeako paraje zoragarria. Lur lehor horietan ezkutatzen da Santxikorrotaren istorioa. Alboko orrialdean, duela bost mendeko Nafarroako bizitza irudikatzen duten marrazkiak. Beheko aldean, Santxikorrota izeneko mendia eta mendiaren tontorrean paratu zuten ezkutalekua.

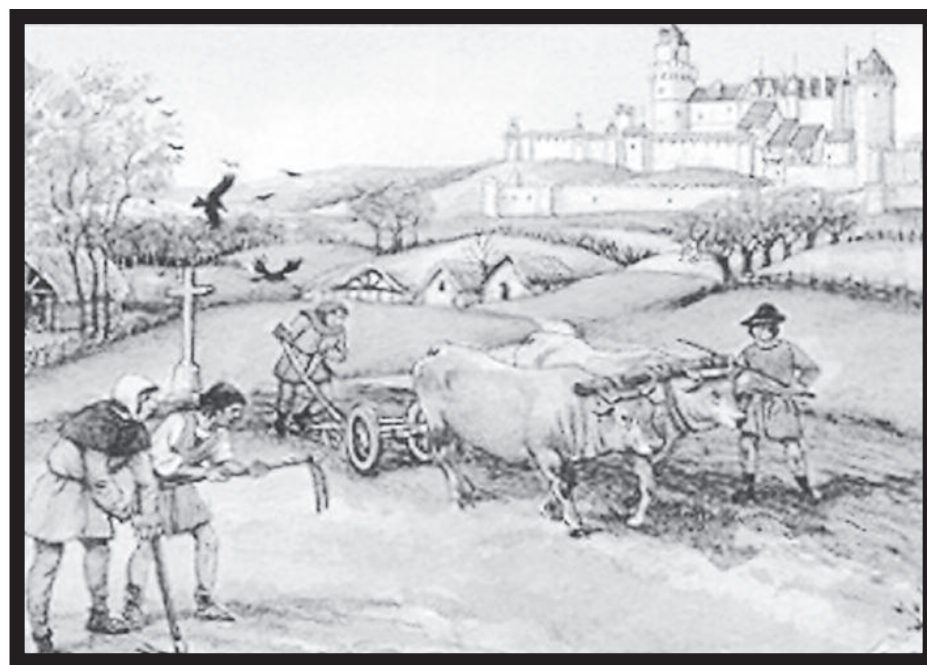
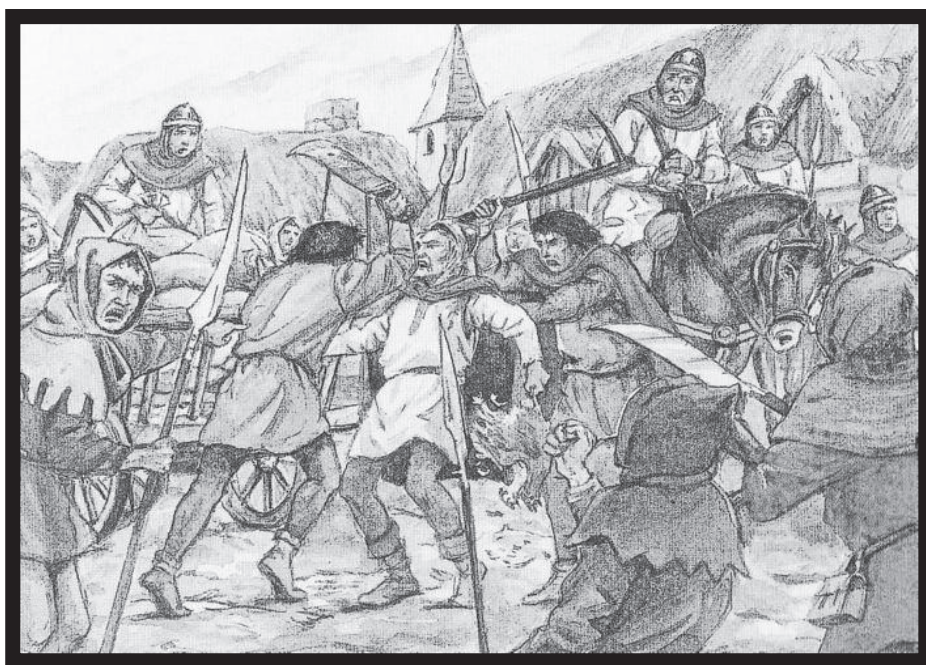
Jagoba MANTEROLA | FOKU - GAUR8

bere historia kontatu behar duen bezala, bere fikzioa ere sortu behar du.

ERROTATIK ERROETARA

XV. mendean Nafarroa eri zegoen, agaramontarren eta beaumontarren arteko gerra zibilak odolustuta. Agaramontarrak XII. mende hasieran Nafarroako Antso VII.ak sortu zituen, eta beaumontarrak, Nafarroako Karlos III.ak, bere sasiko familiarekin sortuta eta Nafarroa Behereko Luxe leinuarekin aliatuta. Nafarroako Erresuman, ohituraz, handiek ez zuten lurraldeko jaurreiririk, eta edukiz gero, ez ziren oinordetzarako. Baina Karlos III.ak ohitura hori bertan behera utzi, eta Erresuman eskubide feudalak izateko aukera eman zuen. Horrek agaramontarren eta beaumontarren arteko liskarrak azkartu zituen.

Testuinguru horretan jaio zen Santxo, bere gurasoek zaintzen zuten erro- tan. Errota Queiles ibaiaren ondoan ze-

goen, eta Cascanteko jaunaren jabetza-koa zen. Santxo txikia, bere lagun eta ingurukoentzat “Errotako Santxiko” bihurtu zen; hau da, Santxiko Errota; hots, Santxikorrota (Erriberan euskaraz ez dela sekula hitz egin esaten diuzuen hurrenari kontatzeko aproposa).

Errotan zerealak eta olibak ehotzen ziren, eta Erdi Aroan erabat estrategikoak zirenez, Nafarroan lehian zebiltzan bi bandoek ahalik gehien izan nahi zituzten kontrolpean. Ezin da jakin errota eskuratu nahi zuen noble bat edo gehiegikerietan zebilen zerga biltzaile bat zen, baina kontua da Santxikorrotak norbait akabatu zuela eta horregatik egin behar izan zuela alde.

Cascantearra Bardea Beltzera iritsi zen lehenik, eta bertan zeuden ikazkinak lagunduta legearen atzaparretatik

ihesi bizi zirenekin elkartu zen. Asko ziren, gehienak soldadu izandakoak, edo pobreziak eta miseriak lapurretara bultzatuak. Antso Indartsuaren garaitik zebiltzan bidelapurrak Bardean, eta bertatik pasatzen ziren karabana eta bidaiari ugari jasandako erasoak zirela-eta, 1204. urtean ermandade bat sortu zen Aragoi eta Nafarroako muga inguruan zeuden hainbat herriren artean: Hesolaren Ermandadea. Edo nahiago bada “estakaren anaitasuna”, erraza baita izena entzunda zertan jarduten ziren sumatzea. Kofradiako edo zeinek zuen bidelapur kontsideratzen zuen oro akabatzeko eskubidea.

Baina errotan gertatutako krimenaren erroa ez zen hesolazaleen politikarekin konpontzen, herriak pasatzen zuen miseriari amaiera emanez baizik,

gosea bezalako deaburrik ez baita munduan.

BARDEAKO ERREGE

Santxikorrota 30 lagun ingururekin elkartu zen, eta bere ezaugarriak zirela eta, buruzagi izendatu zuten berehala. Merkataria, erregearen karabanak, bidaiari aberatsak... bat baino gehiago utzi zuten larrubizirik. Ihes egitean uzten zituzten urratsei segika, halako batean erregearen soldaduak ohartu ziren gaizkile taldearen zaldiek ferrak alderantziz jarrita zeuzkatela. Ondoren, jasotakoa taldekideen artean banatzen zuten, baita inguruko herrietako jendeari eman ere opari zein salerosketen bidez, eta ondorioz, bidelapur talde honek oso fama ona zeukan herritar xumeen artean. Jendea gosea pasatzen ari zen, izurri-

teak, eta gainera horretan guztian bate-re laguntzen ez zuen errege bat eta bandoen gerra bat jasan behar zuten. Santxikorrota heroi bat zen haientzat. Erregearen soldaduek egunez jartzen zituzten kartelek iragartzen zuten Santxikorrota hiltzen edo atxilotzen zuenak 200 florineko ordaina jasoko zuela; herritarrek gauez kentzen zituzten.

Taldeak ezkutaleku bat zeukan, noski. Bardeako basamortuaren erdian Blanca Baja izeneko eremua dago, Pisuquerra mendigunearen magalean, El Rallonen alboan. Bertan 320 metroko mendixka bat dago, “Santxikorrota” izena mantentzen duena oraino. Aragoiko mugatik bi kilometro eskasera dago, eta bertan zeukaten kobazuloko basetik bi erresumetan egiten zituzten arpilatzeak.

Telesailen urrezko aroaren gakoetako bat argi-ilunak dauzkaten pertsonaiak izatea omen da, aurretik zeuden serieetako pertsona oso on edo oso txar horietatik bereiziz. Gordelekuari buruz kontatzen den istorioa egia bada, hemen dugu Santxikorroren alde maltzurrena: kobazuloa eraikitzen lagundu zutenak gero hil egin omen zituen, bere ezkutalekua non zegoen inori kontatu ez ziezaioten. Kondaira edo errealtatea den, Santxikorroren inguruan kontatzen diren beste gauza askoren gisan, batek daki!

Santxikorroren taldeak botere handia zeukan eremu hartan, eta azkenean

Bardea legetik ihesi zebiltzanentzat ezkutaleku aproposa zen duela mende batzuk, garaiko agintarien eskuetatik aparte samar geratzen zelako. Horregatik, gaizkile askoren ezkutalekua izan da.
Jagoba MANTEROLA | FOKU

Kondairak dioenez, kobazuloa eraikitzen lagundu zutenak gero hil egin omen zituen Santxikorrotak, bere ezkutalekua non zegoen inori kontatu ez ziezaioten. Ezin jakin zenbat duen elezaharretik eta zenbat egiatik

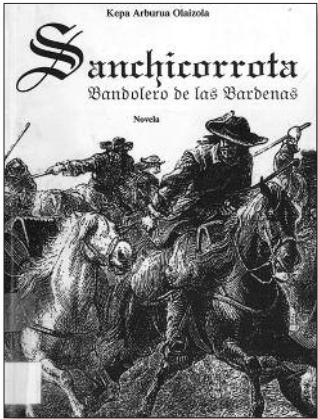
Joan II. zen Nafarroako eta Aragoiko errege. Haren soldaduekin borrokaldi luze bat izan eta gero hil zen Santxikorrota. Soldaduek hilotza inguruko herrietan paseatu eta Tuteran zintzilikatu zuten

errotarien semeari “Bardeako Erregea” esaten zioten.

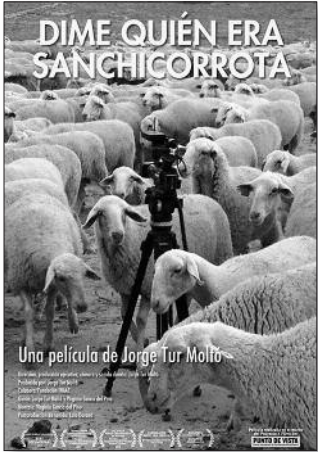
MATXINADA ETA HERIOTZA

1451. urtean Bardea inguruan zeuden hainbat herritarrek bizi zuten egoera jasangaitza zen, gosea eta gaixotasunak zirela-eta. Jendea herrietatik atera eta bidean aurrera zihoazela jendea batzen joan zitzairen: Valtierra, Cadreita, Castejon, Arguedas, Corella, Cabanillas, Fustiñana... denak Tuterara bidean, gaztelu aurrean haien haserrea erakustera. Herriaren oihuei altzairuarekin erantzun zieten noble nafarrek, eta, Kepa Arburuak dioenaren arabera, lehen aldiz egun hartan erabili zen Tuterako gazteluko kanoia.

Joan II.a zen Nafarroako eta Aragoiko errege, eta berez aski nazkatua bazen bidelapurrez, ez zuen baimenduko matxinada baten atarian Santxikorrota bezalako norbait herritarren heroi bihurtzerik. 1452. urtean 200 zaldun inguru elkartu zituen, horietako asko arestian aipatutako Hesolaren Ermandadekoak, eta cascantearraren bila abiatu ziren Bardeara. Buelta asko eman eta

SANCHICORROTA, BANDOLERO DE LAS BARDENAS
Egilea: Kepa Arburua Olaizola

DIME QUIÉN ERA SANCHICORROTA
2013.
Iraupena: 63 min.
Zuzendaria: Jorge Tur Moltó.
Gidoia: Virginia García del Pino, Jorge Tur Moltó.
Argazkia: Jorge Tur Moltó.
Ekoizlea: Fundación INAAC.

gero aurkitu zuten, eta borrokaldi gogor baten ostean, inguratuta eta bakarrik zegoenean, Santxikorrotak nahiago izan zuen gerrian zeraman daga bihotzean sartu bizirik entregatu baino.

Erregearen soldaduek Santxikorroren gorpua inguruko herrietan paseatu zuten, eta azkenik bere hilotza Tuterako hiri zaharraren erdigunean zintzilikatu zuten, hegazti harraparien eta begirada beldurtien bazka izan zedin.

Hala bazen hala ez bazen, hori da kontatzen dutena, eta ez esan film bat egiteko moduko istorioa ez denik! Biba Santxikorrota!